

SPIS TREŚCI

Przedmowa (<i>Andrzej Wituski</i>)	5
Wstęp	7
1. Badania nad przeszłością Poznania (<i>Jerzy Topolski</i>) . .	7
2. Prace nad obecną syntezą dziejów Poznania (<i>Jerzy Topolski</i>)	14
3. Źródła do dziejów Poznania (do 1793 roku) (<i>Stanisław Nawrocki</i>)	17
4. Nazwa Poznania (<i>Jerzy Topolski</i>)	29
5. Główne linie rozwojowe Poznania (do końca XVIII wieku) (<i>Jerzy Topolski</i>)	31

Część pierwsza. Poznań przed uzyskaniem praw miejskich (do 1253 roku)

Rozdział I. Początki zasiedlania obszaru późniejszego Poznania (<i>Jan Zak</i>)	40
1. Osadnictwo schyłkowego paleolitu i mezolitu . . .	40
2. Osadnictwo neolitu i początków epoki brązu . . .	42
3. Osadnictwo o tendencjach formowania skupień wiejskich (rozwinęta i schyłkowa epoka brązu, początki epoki żelaza)	45
4. Formowanie się stabilnego osadnictwa epoki żelaza .	47
5. Osadnictwo stałe (V/VI — połowa X wieku) . . .	52
Rozdział II. Powstanie i rozwój grodu (<i>Zdzisław Kaczmarczyk</i>) . .	57
1. Usytuowanie grodu	57
2. Gród poznański a rozwój wczesnopiastowskiego państwa	59
3. Poznań ośrodkiem religii chrześcijańskiej	63
4. Problem stolicy państwa: Gniezno czy Poznań . .	66
5. Rozwój grodu. Procesy urbanizacyjne	67

Rozdział III. Najstarszy zespół osadniczy: gród, podgrodzie, okoliczne osady. Początki kultury chrześcijańskiej i jej uwarunkowania	72
1. Poznań jako gród rezydencjonalny i osada z kościołami (<i>Brygida Kürbis</i>)	72
2. Architektura przedromańska (<i>Andrzej Wędzki</i>)	79
3. Zniszczenie Poznania w latach 1037-1039. Kraków stolicą państwa (<i>Zdzisław Kaczmarczyk</i>)	89
Rozdział IV. Miasto przedlokacyjne: struktura, gospodarka, społeczeństwo, polityka (<i>Zdzisław Kaczmarczyk</i>)	90
1. Odbudowa po zniszczeniach lat 1037-1039. Rozwój miasta	90
2. Struktura ośrodka miejskiego	92
3. Społeczność miejska i władza	95
Rozdział V. Kultura wczesnego Poznania: twórcy, opiekunowie, uczestnicy (<i>Brygida Kürbis</i>)	101
1. Poznański krąg katedralny. Pismo i książka	101
2. Mnisi, kapelani, biskupi. Różne funkcje kleru	106
3. Krąg dworski i tradycja historyczna	112
4. Rycerstwo dzielnicowe. Fundacje i przywileje	117
5. W przededniu lokacji miasta	121
6. Nowa twórczość dziejopisarska	127
7. Wzrost oświaty w przekroju społecznym. Początki mieszczaństwa	130
Rozdział VI. Poznań romański: architektura i sztuki plastyczne (<i>Andrzej Wędzki</i>)	134
1. Katedra romańska	134
2. Obiekty architektoniczne osad miejskich	139
3. Sztuki plastyczne	142
 <i>Część druga. Lokacja miasta. Poznań późnego średniowiecza</i>	
Rozdział VII. Lokacja miasta na lewym brzegu Warty w 1253 roku	146
1. Poznań u progu lokacji (<i>Anna Rogalanka</i>)	146
a. Na prawym brzegu Warty	146
b. Na lewym brzegu Warty	163
2. Ustrój miasta lokacyjnego (<i>Zdzisław Kaczmarczyk</i>)	183
3. Wytyczenie miasta lewobrzeżnego (<i>Anna Rogalanka</i>)	193
Rozdział VIII. Miasto późnośredniowieczne (<i>Antoni Gąsiorowski</i>)	209
1. Rozwój późnośredniowiecznego Poznania	209
2. Późnośredniowieczna konurbacja poznańska	217
a. Przestrzeń miejska	217
b. Miasto w murach	219
c. Miasto poza murami	226
d. Poznań prawobrzeżny	230

Rozdział IX. Zarząd miasta późnośredniowiecznego (<i>Antoni Gąsiorowski</i>)	233
1. Pan miasta i jego przedstawiciele	233
2. Samorząd miejski	237
3. Gospodarka gminy miejskiej	242
Rozdział X. Ludność Poznania od połowy XIII do XV wieku (<i>Antoni Gąsiorowski</i>)	245
1. Poznański stan mieszczański. Migracje	245
2. Struktura społeczna i zawodowa	253
3. Ludność poza jurysdykcją miejską	263
Rozdział XI. Rzemiosło i handel (<i>Antoni Gąsiorowski</i>)	269
1. Przesłanki wzrostu	269
2. Rzemiosło i jego związki z rynkiem	271
3. Handel dalekosiężny	275
Rozdział XII. Życie codzienne ludności. Kultura materialna (<i>Jacek Wiesiołowski</i>)	285
1. Rodzina mieszczańska	285
2. Opieka społeczna	288
3. Zabudowa mieszkalna i wyposażenie domu	291
4. Pożywienie	295
5. Ubiór mieszczański	298
6. Czas pracy i czas odpoczynku	303
7. Medycyna i higiena	305
Rozdział XIII. Kultura i społeczeństwo w późnym średniowieczu (<i>Jacek Wiesiołowski</i>)	310
1. Rozwój kultury miasta w XIII i XIV wieku i jego źródła	310
2. Mieszczański krąg kościelny	314
3. Kapitułny krąg kościelny	320
4. Krąg szlachecko-możnowładczy	326
5. Szkolnictwo	331
6. W kręgu uniwersytetów	338
7. Kultura prawnicza — sądy, kancelarie	343
8. Książka i biblioteki	350
9. Literatura, muzyka, nauki ścisłe	354
10. Świadomość i mentalność mieszczańska	363
Rozdział XIV. Sztuka gotycka w Poznaniu (<i>Alicja Karłowska-Kamzowa</i>)	370
1. Początki sztuki gotyckiej w Poznaniu	370
2. Drugi okres rozwoju sztuki gotyckiej w Poznaniu (1309—1386)	375
3. „Mieszczański” (późny) okres sztuki gotyckiej w Po- znaniu	377
4. Sztuki plastyczne (późnogotyckie)	384

Część trzecia. *Miasto renesansowe (XVI wiek do połowy XVII wieku)*

Rozdział XV. Rozwój przestrzenny i struktura aglomeracji miejskiej w XVI i pierwszej połowie XVII wieku	394
1. Przekształcenia przestrzenne miasta w murach (<i>Witold Maisel</i>)	394
2. Rozwój zabudowy miejskiej poza murami. Powstawanie jurydyk (<i>Zofia Kulejewska</i>)	398
3. Ustrój prawny jurydyk (<i>Zofia Kulejewska</i>)	404
Rozdział XVI. Ustrój miasta. Stosunki prawne. Finanse i gospodarka komunalna (<i>Witold Maisel</i>)	410
1. Władze miejskie: trzy porządki. Udział cechów we władzach. Zależność od państwa	410
2. Urzędnicy obieralni, urzędnicy zawodowi, personel pomocniczy	413
3. Stosunki prawne. Prawo poznańskie. Organizacja sądownictwa poznańskiego. Nauka i znajomość prawa w Poznaniu	415
4. Dochody (z majątku miejskiego, z podatków, ceł i opłat, nadzwyczajne) na tle gospodarki komunalnej	421
5. Wydatki na tle gospodarki komunalnej	422
Rozdział XVII. Ludność Poznania w XVI i pierwszej połowie XVII wieku (<i>Stefan Abt</i>)	424
1. Analiza dotychczasowych ustaleń liczby ludności	424
2. Liczba gospodarstw domowych i budynków	428
3. Rozwój zaludnienia	432
4. Struktura społeczna i rozmieszczenie przestrzenne mieszkańców	434
5. Ruch wędrowniczy i naturalny w Poznaniu	438
6. Stosunki wyznaniowe i narodowościowe	446
7. Struktura zawodowa mieszkańców	449
8. Bogactwo i bieda mieszczan	451
Rozdział XVIII. Życie gospodarcze miasta (<i>Marian Drozdowski</i>)	455
1. Cechy charakterystyczne rozwoju gospodarczego	455
2. Rzemiosło i zakłady przemysłowe	456
3. Poznań ośrodkiem handlu międzynarodowego, regionalnego i lokalnego	468
4. Wsie i folwarki Poznania	472
5. Klęski elementarne	474
Rozdział XIX. Życie codzienne i kultura materialna (<i>Stefan Abt</i>)	476
1. Cechy charakterystyczne	476
2. Życie rodzinne	477
3. Mieszkania	478
4. Ubiory	482
5. Pożywienie	484

6. Praca i zabawa. Wydarzenia niecodzienne	486
7. Porządek, higiena i zdrowie	489

Rozdział XX. Wpływy reformacji w Poznaniu. Początki kontrreformacji (*Maria Danuta Łabędzka-Topolska*) 492

1. Początki reformacji w Poznaniu (luteranizm) i przeciwdziałanie Kościoła	492
2. Wzrost wpływów reformacji około połowy XVI wieku (bracia czescy, kalwinizm). Opieka szlachty. Tendencje do zjednoczenia wyznań	496
3. Trudności rozwoju ruchu reformacyjnego w Poznaniu	499
4. Wzrost kontrakcji Kościoła. Przybycie jezuitów do Poznania	501

Rozdział XXI. Życie umysłowe i rozwój kultury (*Maria Danuta Łabędzka-Topolska*) 504

1. Akademia Lubrańskiego i Kolegium Jezuickie. Seminarium Duchowne. Wyjazdy na studia	504
2. Szkolnictwo niższe	515
3. Życie naukowe	517
4. Literatura	528
5. Oficyny drukarskie i ich produkcja	533
6. Księgarze	538
7. Czytelnictwo	542
8. Życie muzyczne	551

Rozdział XXII. Sztuka renesansu i manieryzmu w Poznaniu (*Teresa Jakimowicz*) 559

1. Pytania badawcze. Cechy charakterystyczne	559
2. Urbanistyczny kształt Poznania a model miasta renesansowego	564
3. Sztuka do około 1540 roku	568
4. Sztuka lat 1540-1550	572
5. Sztuka lat 1550 — około 1580	575
6. Sztuka lat 1580 — około 1600	591
7. Sztuka lat 1600 — około 1650	595

Spis ilustracji 599

Część czwarta. Poznań barokowy. Okres wojen i upadku gospodarczego kraju (od połowy XVII wieku do pierwszej ćwierci XVIII wieku)

Rozdział XXIII. Zniszczenia wojenne. Rozwój przestrzenny 618

1. Poznań w drugiej połowie XVII wieku (<i>Marian Drozdowski</i>)	618
2. Zniszczenie miasta w czasie wojen (<i>Marian Drozdowski</i>)	621
3. Zmiany przestrzenne (<i>Witold Maisel</i>)	626
4. Jurydyki (<i>Zofia Kulejewska</i>)	629

Rozdział XXIV. Ustrój władz i prawo miejskie. Finanse i gospodarka (Witold Maisel)	633
1. Ustrój władz miejskich	633
2. Prawo miejskie	636
3. Finanse miasta (na tle gospodarki komunalnej)	639
Rozdział XXV. Gospodarka (Krystyna Kuklińska)	642
1. Czynniki rozwoju	642
2. Gospodarka finansowa a życie gospodarcze	644
3. Handel. Rynek regionalny	646
4. Rzemiosło	652
5. Kredyt	656
6. Działalność osadnicza miasta	658
Rozdział XXVI. Ludność (Stefan Abt)	660
1. Szacunek stanu ludności Poznania	660
2. Zabudowa mieszkaniowa Poznania	662
3. Zmiany liczby ludności Poznania	664
4. Ruch wędrowniczy i naturalny w Poznaniu. Struktura zawodowa	665
Rozdział XXVII. Życie codzienne (Krystyna Kuklińska)	672
1. Wpływ religii na życie codzienne	672
2. Cykl dzienny	675
3. Cykl roczny	679
4. Cykl życia	680
Rozdział XXVIII. Kultura umysłowa (Maria Falińska)	684
1. Wzrost wpływów Kościoła i religii	684
2. Szkolnictwo	685
3. Poznański teatr szkolny	691
4. Czytnictwo i drukarstwo	692
5. Kultura muzyczna	697
Rozdział XXIX. Życie artystyczne — sztuka baroku (Eugeniusz Linette)	701
1. Warunki rozwoju życia artystycznego	701
2. Nowe zjawiska w układzie urbanistycznym	703
3. Architektura	707
a. Klasztor dominikański	707
b. Kościół bernardyński	712
c. Kościoły karmelitów i reformatów	713
d. Kościół jezuicki	718
e. Kolegium jezuitów	724
f. Przebudowa kościoła dominikańskiego i inne dzieła Catenazziego	728
g. Kościół franciszkański	730
h. Inne dzieła architektury	732
4. Rzeźba	736
a. Rzeźba wczesnobarokowa	736

b. Rzeźba baroku dojrzałego	740
c. Rzeźba późnobarokowa	745
5. Malarstwo	751
a. Barokowe malarstwo freskowe (<i>Maria Bartko</i>)	751
b. Malarstwo sztalugowe (<i>Zofia Kurzawa</i>)	762
6. Złotnictwo (<i>Zofia Kurzawa</i>)	770

Część piąta. Poznań w okresie oświecenia (do 1793 roku)

Rozdział XXX. Poznań wobec wydarzeń politycznych w drugiej połowie XVIII wieku (<i>Marian Drozdowski</i>)	776
1. Wobec wojny siedmioletniej	776
2. W okresie reform „Familii”	780
3. Konfederacja barska i niebezpieczeństwo pruskie	781
4. Stosunek do reform Sejmu Wielkiego	792
Rozdział XXXI. Problemy przestrzennego rozwoju miasta. Działalność Komisji Dobrego Porządku w dziedzinie odbudowy Poznania	799
1. Komisja Dobrego Porządku i jej działania. Stan zabudowy miasta (<i>Andrzej Wędzki</i>)	799
2. Rezultaty działalności Komisji Dobrego Porządku (<i>Andrzej Wędzki</i>)	806
3. Problem jurydyk (<i>Zofia Kulejewska</i>)	809
Rozdział XXXII. Ustrój władz. Rola Poznania w Wydziale Poznańskim. Prawo miejskie. Finanse i gospodarka (<i>Witold Maisel</i>)	812
1. Ustrój władz — zmiany wprowadzone przez Komisję Dobrego Porządku	812
2. Ustrój władz — reformy Sejmu Czteroletniego	814
3. Poznań stolicą wydziału miejskiego	815
4. Organizacja sądownictwa miejskiego	818
5. Stosunki prawne	820
6. Finanse (<i>Krystyna Kuklińska, Witold Maisel</i>)	823
Rozdział XXXIII. Ludność w drugiej połowie XVIII wieku (<i>Stefan Abt</i>)	830
1. Dotychczasowe szacunki stanów ludności	830
2. Zaludnienie miasta	832
3. Ruch naturalny ludności (<i>Mieczysław Kędelski</i>)	833
4. Stosunki wyznaniowe i narodowościowe. Struktura zawodowa	838
Rozdział XXXIV. Gospodarka w dobie odbudowy i wzrostu (<i>Marian Drozdowski, Krystyna Kuklińska</i>)	842
1. Warunki i kierunki rozwoju	842
2. Rzemiosło. Początki przemysłu manufakturowego	845

3. Handel	858
4. Kredyt	868
5. Wsie miejskie	871

Rozdział XXXV. Życie codzienne i kultura materialna (*Marian Drozdowski*) 873

1. Stan zewnętrzny miasta	873
2. Domy i mieszkania oraz ich wyposażenie	875
3. Odzież	878
4. Pożywienie	881
5. Majątek a pozycja społeczna	882
6. Zdrowie i higiena	883
7. Życie rodzinne	884
8. Święta i rozrywki	886

Rozdział XXXVI. Kultura umysłowa (*Krystyna Kuklińska*) 890

1. Szkolnictwo (<i>Maria Falińska, Krystyna Kuklińska</i>)	890
2. Działalność naukowa Józefa Rogalińskiego. Podręczniki historii	897
3. Czytelnictwo i drukarstwo, księgarstwo	899
4. Teatr i muzyka	905

Rozdział XXXVII. Sztuka okresu oświecenia w Poznaniu (*Zofia Ostrowska-Kęłowska*) 909

1. Cechy charakterystyczne	909
2. Środowisko artystyczne i mecenas	910
3. Architektura rządowa i municypalna	916
4. Budownictwo miejskie: hotele, pałace, kamienice, budynki gospodarczo-przemysłowe	919
5. Architektura kościelna	928
6. Rzeźba	932
7. Malarstwo	937

Rozdział XXXVIII. Konfederacja targowicka i zabór miasta przez Prusy (*Marian Drozdowski*) 943

Wybór wykorzystanych wydawnictw źródłowych i literatury (*Janina Dydowicz*) 947

Skróty bibliograficzne 968

Indeks osobowy (*Gwidon Zalejko*) 970

Indeks topograficzny (*Aleksander Małecki*) 1002

Spis ilustracji 1017